

УДК 821.161.3.09

УДК 821.161.3.09

РАМАННАЯ ТРЫЛОГІЯ МІКОЛЫ КУСЯНКОВА ЯК МАСТАЦКАЕ ПЕРААСЭНСАВАННЕ СЯМЕЙНАЙ САГІ

NOVELISTIC TRILOGY NICHOLAS KUSYANKOV AS ARTISTIC REINTERPRETATION OF FAMILY SAGA

Г. В. Навасельцава,
*кандыдат філалагічных навук,
дацэнт кафедры літаратуры
ВДУ імя П. М. Машэрава*

H. Navaseltsava,
*hD in Philology, Associate Professor
of the Department of Literature,
VSVU named after P. Masherov*

Паступіў у рэдакцыю 26.09.19

Received on 26.09.19

Раманы Міколы Кусянкава «Явар з калінаю», «Арляк і зязюля», «Хмель каля вольхі» ўвасабляюць цэласны мастацкі аналіз савецкай рэчаіснасці з 50-х да 90-х гадоў мінулага стагоддзя. Творы аб'яднаны шэрагам скразных герояў, адметнай суб'ектнай арганізацыяй, адмаўленнем ад эстэтычнага прынцыпу адлюстравання падзейнасці, мэтакскараваным зваротам да споведзі персанажа. Письменнік на прыкладзе адной сям'і шматрання асэнсоўвае ўзаемадзеянне асобы і дзяржаўнай сістэмы, у чым знаходзіць філасофскі змест. Арыгінальны сінтэз прыватна-сямейнага і грамадскага дазваляе паказаць запамінальныя псіхалагічныя партрэты герояў, вызначыць вострыя экалагічныя і палітычныя праблемы.

Ключавыя словы: раманная серыя, скразны герой, суб'ектная арганізацыя, мастацкі покалізізм, традыцыя і наватарства, Мікола Кусянкаў.

Novels by Mikola Kusyankov "Sycamore with arrowwood", "Batfish and the cuckoo", "Hop around alder" embody a holistic artistic analysis of Soviet reality from the 50s to the 90s of the last century. The works are united by a number of prevailing heroes, distinguishing subjective organization, the abandonment of the principle of aesthetic reflection related, focused appeal to the confession of character. The writer on the example of a multi-faceted family interprets the interaction of the individual and the state of the system, what is the philosophical content. The original synthesis of public-family and community allows you to show memorable psychological portraits of characters, determine the acute environmental and political issues.

Keywords: Novel series, through the hero, subjective organization, art psychology, tradition and innovation, Nicholas Kusyankov.

У апошнія дзесяцігоддзе ХХ стагоддзя беларускі раман звяртаецца да новых праблема-тэматычных даляглядаў, у прыватнасці, асэнсоўвае няпростыя ўзаемаадносіны асобы і дзяржаўнай сістэмы, што ў савецкай літаратуры або традыцыйна замоўчвалася, або ў значнай меры ідэалізавалася. Письменнікі вядуць актыўныя жанрава-стылёвыя пошукі, што ў выніку абумоўлівае не толькі зместавую дынаміку, але і звалюцыю на ўзроўні мастацкай формы. На памежжы стагоддзяў стварае раманную трылогію Мікола Кусянкаў, які адмаўляецца ад эстэтычнага прынцыпу адлюстравання падзейнасці, абірае арыгінальную форму суб'ектнай арганізацыі, заяўляе сур'ёзную праблематыку. Як слушна звяртае ўвагу Т. К. Грамадчанка, сярод асноўных праблем раманнай серыі – «абарона чалавечай годнасці і свабоды, супрацьстаянне сістэме, якая знішчае асобу» [1, с. 394]. Як працягвае даследчыца, першая частка трылогіі давала падставу сцвярджаць, што письменнік звярнуўся да жанру псіхалагічнага рамана, у цэнтры якога характары і лёсы людзей. Не адмаўляючы глыбокага псіхалагізму ўсяго раманага цыкла, варта ўнесці некаторыя карэктывы ў жанравае вызначэнне яго твораў.

Раманная трылогія Міколы Кусянкава «Явар з калінаю» (1990–1992), «Арляк і зязюля» (1994–1996), «Хмель каля вольхі» (2002) названа самім аўтарам «сямейнай Гаркушавай сагай». Прадметам паглыбленай увагі заяўляецца прыватнае жыццё герояў, якое асэнсоўваецца на фоне грамадскіх працэсаў

савецкага часу, ад 50-х да 90-х гадоў мінулага стагоддзя. На сэнсаўтваральным узроўні выкарыстоўваюцца прыёмы спавядальнай прозы, творы аб'ядноўвае аўтарскі мэтакскараваны зварот да вуснага аповеду, прыватнага запісу. Разам з тым, прыватна-сямейныя адносіны ўключаюцца ў шырокі агульна-чалавечы, нават філасофскі кантэкст. Так, на думку письменніка, гісторыя Гаркушавай сям'і, якая прасочваецца на працягу некалькіх пакаленняў, і ёсць «наша цяперашняя палеская сага». Адметная суб'ектная арганізацыя ўсёй раманнай серыі: аўтар неаднаразова паведамляе, што перадае сваю ролю галоўным героям. Ва ўступе да трэцяй кнігі Мікола Кусянкаў зазначае, што «мае» кнігі не зусім мае: як першую – «Явар з калінаю», так і другую – «Арляк і зязюля» я не пісаў, а запісваў, а самі людзі раскажваюць пра сябе шмат цікавей, чым нехта пра іх нешта нафантазіруе» [2, с. 5]. Мастак слова не навязліва звяртае ўвагу: таго, што ведае пра сябе кожны з нас, не зможа выдумаць ніякі письменнік. Выбраная эстэтычная стратэгія дазваляе стварыць пераканаўчыя псіхалагічныя партрэты, зацікавіць чытача, уключыць яго ў працэс актыўнага ўспрымання. Аўтар прысутнічае як адзін з герояў, выступае сведкам некаторых сямейных падзей, ацэнку якіх дазваляе зрабіць самому чытачу.

У раманнай трылогіі прадстаўлены скразныя персанажы, галоўны з якіх – спачатку ляснічы, а потым ляснік Іван Гаркуша. Яго палескі каларыт выяўляецца і праз звычайныя паводзіны, у тым ліку, праз

адносіны да новага чалавека. Як лаканічна зазначае аўтар, «ужо з месяц ведаў я Гаркушу, і, калі б ні стрэўся з ім у лесе, кожны раз ён пазіраў на мяне з хітрым прыжмурам. Здавалася, ён ведае пра мяне штосьці такое, з чаго яму надта ж рупіла з'едліва пакпіць» [3, с. 5]. Гаваркі паляшук распавядае «памоўкі» пра сваё жыццё, з якіх вынікаюць беражлівыя адносіны да прыроды, чулае ўспрыманне акаляючага свету, шчырае і ў многім спагаднае стаўленне да людзей. Гаркуша паказаны як носьбіт лепшых народных традыцый, у працы па ахове лесу абпіраецца найперш на багаты практычны вопыт, ставіцца з недаверам да так званых тэарэтыкаў.

Вобраз-тып палешука ўжо савецкага часу доўгія падрабязна апісаны ў айчынай літаратуры, разам з тым, Мікола Кусянкоў адкрывае новыя тэматычныя аспекты для мастацкага даследавання. Письменнік паспяхова выкарыстоўвае творчы здытак Цвейга, на якога справядліва спасылаецца як на добрага псіхолога. Так, пра самае інтымнае – каханне і сямейныя адносіны – героі могуць расказаць найперш старонняму чалавеку, які хутка назаўсёды знікне з іх жыцця і сваім з'яўленнем ніколі не нагадвае пра залішнюю шчырасць. Аўтар выслухоўвае Гаркушу і яго жонку Зою Пятроўну, якую называе цвейгаўскай жанчынай, а таксама жывым увасабленнем сапраўднага палескага характа. Дзве споведзі раскрываюць як складаную гісторыю пачуццяў, так і чалавечых узаемаадносін, вяртаюць чытача да асэнсавання такіх анталогічных паняццяў, як чалавечы выбар і чалавечае прызначэнне. Раманная сітуацыя раскрывае «любоўны трохкутнік», які з цягам часу ператвараецца ў жыццёвую трагедыю, малазаўважную для недасведчанага чалавека. Аўтар, які на нейкі час становіцца сведкам побыту ў хаце Гаркушаў, падсвядома адчувае гэтую сямейную атмасферу, дзе, як кажуць, няма сэркі, але няма і вялікага шчасця. Зоя Пятроўна памятае пра сваё першае каханне – Віталіка, якога называе «свайм хлопцам», асэнсоўвае свой самы галоўны ўчынак – замужжа з тады нялюбым Іванам. Героіна спрабуе разабрацца, наколькі гэта ўплыў яе настойлівага дзеда, які жадаў унучцы толькі добрага. Віталік, пазней ляснічы Віталь Айчанаш, пражыў кар'еру, чыноўнік паводле занятку і ладу мыслення, чалавек, назаўсёды духоўнай чуласці, выступае ідэйным апанентам Гаркушы.

Канфлікт Міколы Кусянкоў выяўляе ў кантэксце родавай пераемнасці, паказвае Івана Гаркушу, а раней дзеда Зоі Пятроўны – Мікалайку, сапраўднымі гаспадарамі на сваёй зямлі, бацьку Віталія Айчанаша і яго самога – найперш выканаўцамі загадаў савецкай сістэмы, прынцыповымі да бязлітаснасці. Так, у цяжкі пасляваенны час Хведар Айчанаш судзіць шматдзетных удоў за скрадзеную вязанку калгаснай саломы. Падсвядома адчуваючы Зоіну нязгоду, называе яе Мікалайкавым адроддзем, а ці не самага руплівага ў вёсцы Мікалайку, які таемна сее проса ў лесе, вінаваціць у кулацкім настроі. Віталік называе яго «класічным міраедам», а Гаркушу, такім жа «закаранелым індывідуалістам, толькі на новым вітку спіралі» [3, с. 157].

Супрацьстаянне такіх адрозных герояў паказваецца не толькі на прыватным, асобасным узроўні, але і ў прафесійнай, грамадскай дзейнасці. Трохі дзівакавата выглядае Гаркуша, калі гаворыць Першаму сакратару ЦК: «Дзякуй Богу, што яшчэ не з усіх балот ваду паспускалі, а то дзе б вы хоць такой горкай асакі ўкасілі?» [3, с. 200]. Як далей іранічна каментуе гэты ўчынак аўтар, «сваёй нечаканай партызанскай вылазкай, прымітыўным іншадумствам Гаркуша сапсаваў Першаму касьбу, зглуміў непакраўна. І сарваў кіно: камера сама разышлася, яна і раней стракатала над вухам у Першага, але ён на гэта не зважаў, а тут раптам як цыкнуў!» [3, с. 200]. Трагедыя заключаецца ў тым, што неаб'яквы да роднай прыроды герой гаворыць праўду, пра якую ведаюць і многія іншыя, але выбіраюць зручнае і бяспечнае для кар'еры маўчанне. Гаркуша застаецца ў адзіноце, яго меркаванні і ўчынкі здольныя хіба што закрануць сумленне, а па сутнасці нічога не вырашаюць. Письменнік перадае атмасферу адчужанасці і аб'якавасці, у якой адданы сваёй справе, шчыры чалавек будзе выглядаць сапраўдным дзіваком, які ў лепшым выпадку выклікае ўсмішку.

Такім чынам паказваюцца згубныя для прыроды наступствы мядзярацыі як вынік у тым ліку існуючага грамадска-сацыяльнага ладу. Чытач востра адчувае, што алошні шмат у чым супярэчыць народнай маральна-этычнай традыцыі, паколькі сфарміраваны найперш ідэалагічнымі патрабаваннямі. Невыпадкова менавіта ідэалагічную справу ўзначаць духоўна чэрствы Віталь Айчанаш, які, па яго ўласных словах, «выходзіць на арбіту». Некаторыя партыйныя функцыянеры пасля адметных Гаркушавых учынкаў называюць яго савецкім чалавекам, якога трэба перавыхоўваць, хоць галоўны герой свядома не прымае існуючай нормы паводзін.

У такіх абставінах Іван Гаркуша не здраджвае свайму юнацкаму абяцанню берагчы і ахоўваць лес, не баіцца выглядаць наіўным, нідзе не знаходзіць паразумення, рызыкуе страціць працу. Так, калі пракладаюць транс'еўрапейскі нафтаправод, герой спрабуе ўратаваць шмат гектар рэліктавай дубровы, аформіўшы дакументы такім чынам, каб будоўля «загнула калена». Выяўляе асабістую ініцыятыву, якую іншыя называюць аферай: спрабуе пераканаць будаўнікоў працаваць па яго чарцяжы. Вынік паказальна раскрываецца са слоў Віталія Айчанаша: «Вось тады і пачалося!.. Са штаба будоўлі, аднекуль з-пад Курска, ляціць па трасе верталёт, ага, во дзе ён, той лясгас, што чыніць перашкоды міжнароднай будоўлі, параўналі немцы свой праект з Гаркушавым чарцяжом і за галаву схапіліся: траса і праўда выкінула "калена"!.. Адрозна званкі ў Маскву, у Берлін, у Мінск – дыверсія, і найначай палітычная, і вось ужо ўсе разам на тэлефоне – Касыгін, Білі Штоф, наш Машэраў – скандал міжнароднага маштабу!..» [4, с. 134]. За такі ўчынак Айчанаш называе Гаркушу ненармальным, якіх не судзіць. Аўтар жа, ацэньваючы справы героя ў цэлым, імкнецца захаваць знешнюю аб'ектыўнасць, аднак мякка папракае ў мясцовым патрыятызме, чым правакуе чытача.

Сам Гаркуша не надта высокага меркавання пра ўласныя дасягненні. Патэнцыйна таленавіты, здольны і да творчай працы, ён у хвіліну шчырасці называе сябе арляком, які не змог узляцець. З аўтарскіх назіранняў чытач даведваецца, што гэта высокая, падобная на цыбату птушку, баравая папараць. Ёсць у яе «справдечнай яве штосьці няўлоўна загадкавае, магчна-прыцягальнае, легендарная кветка-папараць – гэта, хутчэй за ўсё, расцвітае адно ва ўсім вялікім лесе каліва арляку» [3, с. 186]. Узорысты арляк выступае сімвалічным увасабленнем характава роднага краю, непаўторнасці маленькага Заліп'я. Цесна знітаваны каранямі з зямлёю, ён асацыятыўна нагадвае чалавека, а менавіта галоўнага героя, які не можа жыць без лесу, хоць і шкадуе, што не змог даць Зой Пятроўне прывабнага гарадскога жыцця. Вобразы явара і каліны суадносяцца з галоўнымі героямі, што і заяўлена на ідэйна-мастацкім узроўні першага рамана. Іншасказальны зварот да вуснапаэтычнай народнай спадчыны сэнсава заглыбляе твор. Мікола Кусянкоў палемізуе з фальклорнай традыцыяй і падманвае першасныя чаканні чытача, які гатовы да ўспрымання шчаслівай сямейнай гісторыі. Іван і Зоя шмат гадоў разам, на моман агучвання іх споведзяў ужо выгадалі дачку, але нечым няўлоўна нагадваюць адзіночых явара і каліну. Героі востра адчуваюць, што ім не хапае душэўнай еднасці, і гэта перашкаджае абодвум стаць па-сапраўднаму шчаслівымі.

Мастак слова паслядоўна раскрывае «сямейную тэму» ў айчыннай прозе і творча даказвае, што шчасце чалавека залежыць і ад удалага лёсу яго дзяцей. У другім рамане да спавядальнага голасу бацькі далучае свой Анастасія Іванаўна абліччам надзвычай падобная да маці. Сучасная жанчына, гераіня рашуча заяўляе, што не мае намеру спавядацца, бо ўжо не семдзясят першых, а дзевяноста чацвёрты год, і патрабуе маральнага суда найперш над аўтарам, які напісаў кнігу пра яе бацькоў. У выніку ранейшая гісторыя не толькі ўдакладняецца, але і атрымлівае свой працяг шмат у чым складаны для адназначнай ацэнкі. Письменнік асэнсоўвае сямейна-бытавыя адносіны ў грамадскай атмасферы таго часу, якая ў айчынным прыгожым пісьменстве яшчэ не атрымала належнай увагі.

Анастасія Іванаўна распавядае пра каханне да таленавітага мастака – Уладзіміра Мохарава, які быў, на жаль, не пазбаўлены такой сацыяльнай заганнасцю, як панства. Яшчэ не скончыўшы школу, яна нарадзіла дзіця, і глыбокае пачуццё перажывае выправажэнне вясковай пагардай, побытавымі нястачамі, паколькі прыходзіцца жыць у бацькоў і чакаць прыезду мужа з горада. Творчасць мастака шмат у чым наватарская, востра крытыкуецца і афіцыйна не прымаецца, ў выніку няма магчымасці нармальна працаваць. Уладзімір спрабуе прадаць сваё палатно за мяжу – і трапляе ў поле зроку дзяржбяспекі. Разуумеючы, што гэта не скончыцца нічым добрым, ён робіць усё, каб адштурхнуць ад сябе жонку. Глыбока пакрыўджаная, з незалежным характарам, гераіня сыходзіць ад Мохарава, пра што пазней вельмі шкадуе, усведамляе, што ўчыніла здраду. Нягле-

дзячы на ўсе свае недахопы, Мохараў таленавіты і па-свойму высакародны, тады як другім абраннікам Анастасіі Іванаўны становіцца ніхто іншы, як Віталь Айчанаш.

Для самой гераіні – гэта няпросты, але ўсё ж дапушчальны шлях вырашэння жыллёвай і матэрыяльнай праблемы, а для яе бацькоў гэта вялікая маральная трагедыя. Невыпадкова маці, даведаўшыся пра такую навіну, гаворыць у адчаю: «Хавай вярочкі. Вернецца з лесу бацька – павесіцца» [4, с. 229]. Такім чынам аўтар імпліцытна перадае страх і пакуты Івана Гаркушы: дачка – ягоны гонар і спадкаемніца прыгажосці сваёй маці, застаецца з тым, каго ён рашуча не прымае. Неабякавыя да грамадскіх праблем, ён не можа паўплываць на іх вырашэнне, і з гэтым можна было б у нейкай меры змірыцца, калі б Айчанаш не ўвайшоў у яго сяню. Гаркуша самому сабе задае рытарычнае пытанне, на якое шукае адказ разам з чытачом: «Куды ад іх схаватца, куды ўцячы ад гэтых ліхіх Айчанашаў?» [4, с. 170]. Галоўны герой мае на ўвазе найперш бацьку і сына, але на ўзроўні мастацкага абагульнення раскрываецца тып чалавека, як і вецца да ўсё большай улады. Яму ўласцівыя такія рысы, як прагавітасць і пажаданасць, у чым не сумняваецца маці Насці, Зоя Пятроўна, якая і праз шмат гадоў адпрэчвае Віталю, гаворачы, што ён не кахаў яе, а толькі жадаў. Сама Насця, пазней набываючы вышэйшую філалагічную адукацыю, усведамляе інтэлектуальную абмежаванасць Айчанаша, але ўжо не мае жадання што-небудзь змяніць.

Гаркуша бачыць уладу такіх Айчанашаў на сваёй зямлі і амаль па-працоцку прадказвае, што «ўсё ідзе на пагібель». Відаць, галоўны герой прадчуваў Чарнобыльскую катастрофу, якая, калі асэнсоўваць у чалавечых адносінах, стала вынікам грамадскай чэрствасці і абьякавасці. Письменнік раскрывае гэта здарэнне найперш у сямейных каардынатах, паказвае паводзіны Віталю Фёдаравіча, сакратара па ідэалогіі, які раней за іншых даведваецца пра небяспеку для здароўя. Калі робяць інтэнсіўныя замеры радыеактыўнасці, становіцца хоць і сур'ёзнае, але няпэўнае, Віталь і Анастасія ноччу, таемна, забіраюць сваю дачку з Заліп'я, якое апынулася ў небяспечнай зоне. Айчанаш не забірае ні цесця з цешчай, ні сына сваёй жонкі ад першага шлюбу – Валіка, патрабуе, каб пра іх прыезд нікому не казалі, раіць прымаць ёд з малаком, але і гэта дзяржаўная таямніца. Пазней становіцца вядома, што Іван Гаркуша знаходзіць мажлівасць папярэдзіць аднавяскоўцаў пра неабходнасць ёдавай прафілактыкі. Як шчыра прызнаецца Анастасія Іванаўна, падчас паездкі на душы было так прыкра, так непамысна, што не хацелася жыць: «Як быццам мы наведалі іх у лепразорыі і цяпер стараемся ўберагчыся ад іхняй праказы» [2, с. 24]. У выніку чытач задаецца заканамерным пытаннем: калі Айчанаш так ставіцца да сваякоў, наколькі ён можа цаніць жыццё і здароўе іншых людзей?

У заключным рамане трылогіі істотна змяняецца эстэтычны вектар: актуалізуюцца грамадскія праблемы, якія шмат у чым уплываюць на сямейна-побытавыя адносіны. У цэнтры мастацкай увагі ўнук

Івана Валянцін, якога гадавалі дзядуля з бабуляй і які выступае сапраўдным спадкаемцам роду Гаркуша, які не пускае зяця на парог, катэгорычна супраць таго, каб той усынавіў унука. Хлопец праяўляе бацькаў характар, у прыватнасці, схільнасць да безразважнай бравады. Урэшце Айчанаш гаворыць Анастасіі Іванаўне, што яе сын – гэта яе праблема. Гераіня не можа дараваць сабе, што аддалілася ад сына, не стала яму родным чалавекам. Яе споведзь у трэцяй кнізе тым больш трагічная, што ўжо нельга нічога паправіць: Валік не вяртаецца з Афганістана. На жаль, яго прозвішча няма ў капліцы – помніку ўсім забітым «афганцам», разведчык, ён гіне пры нявысветленых абставінах. Болей, чым маці, пра хлопца расказвае каханая дзяўчына Клара: перадае аўтару сшыткі, дзе апісваецца гісторыя пачуццяў і кароткіх узаемаадносін. Аўтарскі намёк на занадта рана страчанае жыццё, няздзейсненае сямейнае шчасце імпліцытна прачытваецца ў назве рамана.

Як распачна кажа Анастасія Іванаўна, калі б Валік насіў прозвішча Айчанаш, то не загінуў бы ў Афганістане – туды сыноў партыйных работнікаў не пасылалі. Гранічна шчыра Мікола Кусянкоў паказвае, як дзед і маці спрабуюць уратаваць хлопца ад службы ў войску ў такі небяспечны час, аднак без удзелу Айчанаша з гэтага нічога не атрымаецца. Тады, як многім бацькам ужо прывозяць цынкавыя труны, у Гаркушы высыпае рашучы пратэст: ён гатовы на ўсё, абы не аддаваць унука, які павінен жыць на сваёй зямлі, а не загінуць на чужыне. Настрой галоўнага героя адцяняецца і аўтарскім папрокам грамадству, у прыватнасці, Афганістан называецца ўсеагульным болем, які многія стараюцца не заўважаць.

Мастак слова вядзе творчае даследаванне духоўнай прыроды чалавека і прыходзіць да высновы, што існуе такая з'ява, як «гаркушызм». Можна сказаць, што гэта адметная светапоглядная філасофія, у якой незвычай шмат паслядоўных апанентаў: шчыры служка дзяржбясцэкі Чубок, пазбаўлены ўсяго чалавечага ліхвяра і зэк Лёшка Гамон. Так, Чубок, які паспяхова зрабіў кар'еру ад лейтэнанта да генерала, пазіцыянуе сябе як спрыяльнік Гаркушы, на працягу трылогіі Мікола Кусянкоў дае мажлівасць выказацца і гэтаму герою. Напрыклад, «у тыя сталінскія часы я бачыў у вас жыццё. Канечне, гэта не вельмі прыемна, калі нехта цэліць паўз тваё вуха

з пісталета Макарава, але ж пасля гэтага заракліся вы пісаць шкодныя вершы! Вось і захавалі сабе жыццё – хіба не так?» [2, с. 147]. Вядзецца рахунак і так званым антыдзяржаўным акцыям, арганізатарам якіх стаў ніто іншы, а Іван Адамавіч Гаркуша. Яго вінавацяць у панікёрстве, што прыроўніваецца да дзэзерцірства і перашкаджае перамагчы і ў Чарнобылі, і ў Афганістане. Калі Чубок размаўляе непасрэдна з аўтарам, то імкнецца пераканаць, што самая моцная небяспека заключаецца не ў слабай духам творчай інтэлігенцыі, а ў такіх Гаркушах.

Скразны для раманнай серыі вобраз Лёшка Гамона – гэта выдатны прыклад раскрыцця індывідуальнага характару, які вырастае да ўзроўню сімвалічнага ўвасаблення ўсяго злачыннага. Калі напачатку трылогіі гэта звычайны крымінальнік, ахвочы да багатага і лёгкага жыцця, то па меры развіцця мастацкага дзеяння паслядоўна прасочваецца яго прафесійны рост. Лёшка выдатна прыстацоўваецца, вучыцца дасягаць мэты ў межах закону, з лёгкасцю ўваходзіць у давер, да сваіх ахвяр, гатовы нажывацца на людской бядзе. Поўны антаганіст галоўнага героя, гэты персанаж правакуе сурэзнае пытанне: чаму заўсёды няпроста жыць Гаркушу, тады як для Лёшка Гамона ствараюцца ўсё больш спрыяльныя умовы? Іван справядліва называе апошняга кулікам, прайдзісветам, д'яблам у чалавечым абліччы, а Лёшка адно здзекліва смяецца і па-свойму трапна заўважае, што пасля ўсіх сваіх спраў ён можа мець роўна тое ж, што і Гаркуша.

Такім чынам, галоўны герой паказваецца ў апавісці да шэрагу антыгерояў, аўтар у значнай меры перадае сваю ролю персанажам, функцыю ацэнкі – чытачу. У рэчышчы мастацкай традыцыі Мікола Кусянкоў увасабляе індывідуальныя характары, якія мажліва разглядаць і на ўзроўні вобразаў-тыпаў, вобразаў-сімвалаў. Спавядальны прынцып выступае асноўным на працягу ўсёй раманнай серыі, стварае мастацкі эффект «шматгалосся», які дазваляе ахапіць шырокую экалагічную і палітычную праблематыку. Галоўным эстэтычным наватарствам бацьцкага сінтэз прыватна-сямейнага і грамадскага, у выніку чаго «сямейная сага» Гаркушаў можа быць названа «палескай сагай». Раманная трылогія вызначаецца біяграфізмам і псіхалагізмам, значнай мастацкай цэласнасцю, прыкметна вылучаюцца, прыцягваюць устойлівую чытацкую ўвагу скразныя вобразы.

ЛІТАРАТУРА

1. Грамадчанка, Т. К. Мікола Кусянкоў / Т. К. Грамадчанка // Гісторыя беларускай літаратуры XX стагоддзя : у 4 т. / НАН Беларусі. Addz-ne humanitar. navuk i mastactvaŭ, In-t lit. imya Ya. Kupaly ; navuk. red. U. V. Gnilyamodaŭ, S. S. Laŭshuk. – Мінск : Беларус. навук, 2003. – Т. 4., Кн. 2. – С. 388–403.
2. Кусянкоў, М. Хмель каля вольхі : раман / М. Кусянкоў. – Мінск : Маст. літ., 2010. – 240 с.
3. Кусянкоў, М. Явар з калінаю : раман, апавяданні / М. Кусянкоў. – Мінск : Маст. літ., 1994. – 303 с.
4. Кусянкоў, М. Арляк і зязюля : раман / М. Кусянкоў. – Мінск : Маст. літ., 1998. – 238 с.

REFERENCES

1. Gramadchanka, T. K. Mikola Kusyankoŭ / T. K. Gramadchanka // Gistoryya belaruskaj litaratury XX stagoddzja : u 4 t. / NAN Belarusi, Addz-ne humanitar. navuk i mastactvaŭ, In-t lit. imya Ya. Kupaly ; navuk. red. U. V. Gnilyamodaŭ, S. S. Laŭshuk. – Minsk : Belarus. navuka, 2003. – T. 4., Kn. 2. – S. 388–403.
2. Kusyankoŭ, M. Hmel' kalya vol'hi : raman / M. Kusyankoŭ. – Minsk : Mast. lit., 2010. – 240 s.
3. Kusyankoŭ, M. Yavar z kalinayu : raman, apavyadanni / M. Kusyankoŭ. – Minsk : Mast. lit., 1994. – 303 s.
4. Kusyankoŭ, M. Arlyak i zyzulya : raman / M. Kusyankoŭ. – Minsk : Mast. lit., 1998. – 238 s.